

HOLLAND FESTIVAL

Amsterdam, Stadsschouwburg: 24, 25 juni 1985
Aanvang: 20.15 uur

Bayerisches Staatsschauspiel:
RESIDENZTHEATER MÜNCHEN

Henrik Ibsen: John Gabriel Borkman

Regie: Ingmar Bergman

JOHN GABRIEL BORKMAN

Rolverdeling

JOHN GABRIEL BORKMAN	Voormalig bankdirecteur	Hans Michael Rehberg
GUNHILD BORKMAN	Zijn vrouw	Christine Buchegger
ERHART BORKMAN	Hun zoon, student	Tobias Moretti
ELLA RENTHEIM	Mevrouw Borkmans tweelingzuster	Christa Berndl
FANNY WILTON		Rita Russek
VILHELM FOLDAL	Hulpklerk bij een regeringsinstantie	Heinz Bennent
FRIDA FOLDAL	Zijn dochter	Anne Bennent
HUISHOUDSTER	Bij mevrouw Borkman	Heidy Forster

Vertaling	Heiner Gimmler
Regie	Ingmar Bergman
Decor en kostuums	Gunilla Palmstierna-Weiss
Dramaturgie	Heike Wiehle
Regieassistent	Annette Gassmann
Inspiciënt	Hansgeorg Eder
Souffleuse	Svea Köller-Zweig

1e Akte: Woonkamer van Gunhild Borkman
2e Akte: De zolder van het huis van de familie Rentheim
PAUZE
3e Akte: Woonkamer van Gunhild Borkman
4e Akte: Buiten voor het huis

De handeling vindt plaats op een winteravond op het familiegoed van de Rentheims buiten de hoofdstad.

John Gabriel Borkman van Henrik Ibsen
geschreven in 1897

Op de bovenverdieping van de villa van de familie Rentheim woont al 8 jaar als een opgesloten wolf de vroegere bankdirecteur John Gabriel Borkman. Al acht jaar wacht hij op eerherstel, steeds bereid om met een Napoleontisch gebaar de afgevaardigden te ontvangen, die hem nederig zullen smeken het land met zijn geniale ontwikkelingsprojecten weer erbovenop te helpen. Hij is een fantast die zich aan de macht van het goud vergrepen heeft, dat hij gebruiken wilde om een wel-doener der mensheid te worden. Eigenmachtig heeft hij de hem toevertrouwde gelden gebruikt voor speculatie. Maar voor hij zijn hooggestemde plannen kon waarmaken werden zijn malversaties ontdekt. Heel wat mensen verloren op deze wijze hun vermogen en hun bestaanszekerheid en hijzelf heeft er jaren voor in de gevangenis doorgebracht. Sindsdien woont hij op de bovenverdieping van zijn huis geïsoleerd van zijn familie en de wereld. De enige die hem komt opzoeken is zijn vroegere secretaris Foldal. Deze raakte weliswaar door Borkmans toedoen eveneens zijn geld kwijt, maar hij blijft aan Borkmans roeping geloven zolang deze Foldals dichterlijke 'talent' niet in twijfel trekt.

Borkmans vrouw "een oudere dame met een koud voornaam uiterlijk met stijve houding en onbeweeglijke gelaatstrekken", woont op de benedenverdieping van het huis. Sinds haar man geruïneerd is heeft ze zich van hem teruggetrokken en haar enige hoop is dat haar zoon Erhart de eer van de familie zal herstellen.

De zus van mevrouw Borkman is Ella Rentheim ("ze lijkt uiterlijk op haar zuster; maar haar gezicht heeft eerder een lijdende dan een harde uitdrukking. Het draagt nog de sporen van een vroegere grote karaktervolle schoonheid").

Ella Rentheim komt aan het begin van het stuk voor het eerst sinds jaren weer bij haar zus op bezoek. Want ook Ella is geïnteresseerd in haar neef Erhart. Ella heeft hem als haar eigen zoon opgevoed en ze wil graag dat hij haar bijstaat in haar laatste dagen want de artsen hebben haar voorspeld dat ze nog maar kort te leven heeft.

Tijdens het stuk komt tot uiting dat Borkman Ella in de steek heeft gelaten met het doel macht te kunnen uitoefenen over haar leven. Hij wilde dat ze met een vriend van hem trouwde zodat die zijn financiële manipulaties zou dekken. Maar Ella bleef trouw aan Borkman, hoewel hij met haar zus in het huwelijk trad. De 'vriend' daarentegen werd achterdochtig, voelde zich op geen enkele wijze meer verplicht aan Borkman en gaf hem aan. Alleen de bankrekening van Ella had Borkman toentertijd onaangetast gelaten en zij had na het debakel grootmoedig haar huis aan de Borkmans ter beschikking gesteld. Pas nu leert Ella de ware toedracht van Borkmans verraad kennen en slingert ze haar verwijten in het gezicht van haar verstokte en weinig boetvaardige Borkman.

Hij heeft de enige misdaad begaan waarvoor zij geen verzoening kent; hij heeft haar liefdesleven onmogelijk gemaakt: "Je liet de vrouw in de steek die je lief had! Mij, mij, mij! Het kostbaarste dat je wist op de wereld, daar was je bereid je van te ontdoen als je daar je voordeel mee doen kon. Het is een dubbelmoord waar jij je schuldig aan gemaakt hebt! Moord op je eigen ziel en op de mijne!"

In een laatste opflakking van levensenergie breekt Borkman uit zijn gevangenis. Begeleid door Ella stapt hij de winter nacht in. Bijna ijlend heeft hij nog eenmaal fantastische visioenen van het rijk dat hij oprichten wilde. Dan wordt zijn hart door een 'hand van ijs' omklemd en sterft hij. Over zijn ontzielde lichaam heen reiken beide zusters elkaar de hand. De zoon Erhart is echter voor beiden verloren. Fanny Wilton reist samen met Erhart en Frida af naar het buitenland.

Citaten zijn afkomstig uit de vertaling van Karst Woudstra.